

Gildebrief

Het Gilde van

Molenaars

Ambacht van molenaar
is bijgeschreven in de Inventaris
Immaterieel Erfgoed Nederland

Het Gilde van Molenaars

42e jaargang no. 3 september 2023

COLOFON

Gildebrief

De Gildebrief is het verenigingsblad van Het Gilde van Molenaars (GVM) en verschijnt vier keer per jaar in een oplage van 2.500 stuks in de maanden maart, juni, september en december.

Alle leden van de vereniging hebben het recht in de Gildebrief artikelen te plaatsen, hun mening te uiten en kanttekeningen bij het beleid van de vereniging te plaatsen. Het hoofdbestuur van Het Gilde van Molenaars is niet verantwoordelijk voor deze uitingen en kan hierop niet worden aangesproken.

De verantwoordelijkheid voor de inhoud van artikelen berust bij de auteur.

De redactie is, tenzij anders vermeld, verantwoordelijk voor het geheel als blad.

Abonnement niet leden

Niet leden van het Gilde kunnen zich abonneren op de Gildebrief door donateur van het Gilde te worden voor het minimale bedrag van 15 Euro.

Advertenties

Voor bedrijven of instellingen die gelieerd zijn aan 'de molenwereld' bestaat de mogelijkheid in de Gildebrief te adverteren. Informatie is verkrijgbaar bij de boekhouder (zie hieronder).

Bestuur van Het GVM

Voorzitter/veiligheid
Erik Kopp
voorzitter@gildevanmolenaars.nl

Secretaris
Tom Kreuning
Molenkade 8, 1829 HZ Oudorp NH
secretaris@gildevanmolenaars.nl

Penningmeester
Geert Jonker
penningmeester@gildevanmolenaars.nl

Opleidingscoördinator
Kees Kammeraat
opleidingscoördinator@gildevanmolenaars.nl

Afdelingscoördinator
Annie Driessen
afdelingscoördinator@gildevanmolenaars.nl

PR & Promotie
Peet Wessels
06 - 2120 7895
communicatie@gildevanmolenaars.nl

Ledenadministratie

Piet van Doorn
ledenadministratie@gildevanmolenaars.nl

Vertrouwenpersoon

Ada Meurs, 06 - 1676 6741
Willem van Breenen, 06 - 1121 4414

Verzekering

Jan Wieffer
verzekering@gildevanmolenaars.nl

Boekhouding

Andrien Muijers
boekhouding@gildevanmolenaars.nl

Examencoördinator

Wilma Dondergoor
examencoördinator@gildevanmolenaars.nl

Bliksemafleidercontrole

André Canrinus
bliksemafleidercontrole@gildevanmolenaars.nl

Veiligheidscoördinator

Erik Kateman
veiligheid@gildevanmolenaars.nl

Steunpunt molenbiotop

Vereniging De Hollandsche Molen
Zeeburgerdijk 139, 1095 AA Amsterdam
020 - 623 8703, dhm@molens.nl

Rekeningnummers

IBAN NL40 TRIO 0198 54 28 95 (algemeen)
IBAN NL26 TRIO 0198 55 85 70 (Gildeverzendingen)
BIC TRIONL2U

In deze Gildebrief:

September 2023

Erelidmaatschap voor Jo Meessen	5
Limburgse Molendag op zondag 1 oktober	5
Meer aandacht voor het molenerf	6
Bremerstroomblijning	8
De burens op bezoek	10
Ongeval in molen Zeldenrust in Oss	14
Reuzel in de kap	15
Bliksembeveiliging	16
Gebroken insteekijzer	19
Wiekpaniek	20
Oclusies	22
Restauratie van molen De Grauwe Beer in Beesel (L.)	26
Word molenaar	27
Werkgroep Immaterieel Erfgoed	27

Redactie Gildebrief

Hoofdredactie: Bas de Deugd
Namens bestuur: Tom Kreuning
Redactieadres: Dirk Karsstraat 47,
4143 AX Leerdam
Tel: 0345 - 630112
redactie@gildevanmolenaars.nl
Tekstredactie: Barend Zinkweg
Eindredactie: Johan van de Bunt

Vormgeving

Studio De Bunschoter

Druk

Drukkerij de Bunschoter, www.debunschoter.nl

Kopij en mededelingen

De redactie neemt graag kopij en suggesties voor artikelen in ontvangst en beoordeelt deze op plaatsbaarheid in haar geheel, gedeeltelijk of in gewijzigde vorm, zulks in overleg met de auteur.

Kopij voor het **decembernummer** van 2023 moet in het bezit zijn van de redactie voor **1 november 2023**. Voor een latere aanlevering dient men te overleggen met de redactie. Teksten (al dan niet met foto's) kunnen worden aangeleverd per email. Bij voorkeur in Word op emailadres redactie@gildevanmolenaars.nl.

Neem voor het meezenden van foto's even contact op met de redactie.

Wijziging persoonsgegevens

Voor het wijzigen van persoonsgegevens, bijvoorbeeld bij verhuizing, ga je naar "MijnGVM" op de website www.gildevanmolenaars.nl. Log in met je e-mailadres en wachtwoord, vervolgens ga je naar "Mijn Profiel", dan naar "Mijn Gegevens" en vul de nieuwe gegevens in.

Hier kan je ook aangeven of je de Gildebrief wel of niet als papieren versie wilt ontvangen.

Nummer 3

Beste molenaar,

Ondanks het breken van hittestrecords, bijzondere weeromstandigheden en ander wereldnieuws is hier gewoon de septemberuitgave van De Gildebrief. Een bakken van rust vol met molen- en molenaarsnieuws.

Ook deze keer is het weer gelukt om met jullie bijdragen een Gildebrief te laten verschijnen. Dank daarvoor en blijf vooral nieuwe verhalen opsturen.

Veel leesplezier.

Namens de redactie, Bas de Deugd

KAM, september 2023

Eind juli begin augustus verkeerde ik heerlijk in vakantiestemming. Ik had een fantastische zeilreis van Finland (Helsinki) naar Nederland (Den Oever) achter de rug. Samen met de eigenaar van een nieuwe zeilboot hebben we het schip opgehaald (een Arcona 430 - voor de zeilliefhebbers onder de molenaars). We zeilden door de Finse Golf, de Baltische Zee, de Deense wateren en via het Kielerkanaal naar de nieuwe thuishaven. Daarna kampeerden we nog een paar dagen op Texel en vervolgens was ik dus volledig vergeten mijn 'verplichte' KAM op tijd in te leveren. Redactie, sorry daarvoor.

De maanden juli en augustus zijn bestuurlijk gezien voor mij altijd rustige maanden. Er zijn geen verplichte nummers zoals Algemene Ledenvergadering, Opleidingsraad en bestuursvergaderingen. Natuurlijk komt er e-mailverkeer binnen, maar dat wordt binnen het bestuur als vanzelf opgepakt. Ook de contacten met de andere molenverenigingen staan in die periode op een lager pitje.

In september trekt het weer aan, het is een soort golfbeweging. Dit jaar volgen in oktober een Veiligheidsdag, een Opleidingsraad en vergadert het landelijk bestuur weer gemiddeld elke zes weken (online). November is altijd wel een drukke maand met Molenadviesraad, Voorzittersoverleg, bezoeken aan afdelingen, Molencontactdag en Nationaal Monumentencongres. Kortom: er zijn weer veel uitdagingen.

Over de aangepaste opleiding tot molenaar heb ik al een paar keer geschreven. Dit blijft vooralsnog hangen op de instemming van de Examencommissie van De Hollandsche Molen. De aangepaste opleiding bestaat uit twee fasen en ik wil graag dat die allebei geëxamineerd worden door de Examencommissie. In het najaar hoop ik dat we samen een stap voorwaarts zetten om het probleem aan te pakken dat leerling-molenaars voortijdig afhaken en stoppen met de opleiding.

Onze webshop kent op dit moment geen kleding meer. Alle kleding met het oude

logo is vorig jaar met veel korting verkocht tijdens de afsluitende bijeenkomst van ons jubileumjaar in Arnhem. We zijn bezig met een bedrijf om de webshop weer te vullen met nieuwe kleding met het nieuwe logo. Uiteraard gaan wij ervoor zorgen, dat de kleding tegen aantrekkelijke prijzen aan te schaffen is. Ook bekijken we de mogelijkheid om naast het Gilde-logo het eigen molenlogo toe te voegen aan het gewenste kledingstuk om die zo nog persoonlijker te maken. Het streven is dat voor het eind van het jaar rond te hebben.

Tenslotte wijs ik op een leuk vooruitzicht. In het najaar verwachten we de 2500ste leerling-molenaar te feliciteren met het behalen van zijn/haar molenaarsexamen. Voorwaar iets waarop we allemaal enorm trots mogen en kunnen zijn.

*Erik Kopp,
voorzitter*

Nieuwe voorzitter Examencommissie

DOOR: HARRIE MUHREN

Even voorstellen ... want zo hoort dat eigenlijk. Ik ben Harrie Muhren en sinds 14 juli 2023 voorzitter van de Examencommissie van vereniging De Hollandsche Molen. Ik ben de opvolger van Gerard Sturkenboom die ons eerder dit jaar geheel onverwacht is overleden, een groot verlies. Dat zijn zeer grote schoenen om in te stappen, maar wel iets dat mij niet weerhoudt het te gaan doen.

Achtergrond

Ik ben betrekkelijk nieuw in de molenwereld. Ik ben er in verzeild geraakt, doordat ik op een dag langs korenmolen De Nachtegaal fietste hier in de Beemster, 2 kilometer bij mijn huis vandaan. Ik ben technicus van achtergrond maar ben altijd geboeid door geschiedenis. Van het een kwam het ander. Na een internationale loopbaan ben ik 'op tijd' gestopt en heb mijn molenaarsopleiding versneld afgemaakt. Tijdens mijn examen ben ik 'in het vizier gekomen' bij de Examencommissie en al snel gevraagd om notulist te worden. Ik was al vrijwilliger op De Nachtegaal, zit in het bestuur van de beheerstichting en was intussen ook al secretaris van het Gilde in Noord-Holland geworden. Verder draai ik op drie molens. Op zijn zachtst gezegd en tot grote vreugde van mijn vrouw zit ik sinds mijn vervroegde pensionering niet stil.

Doelen

Nu ben ik dus ook voorzitter van de Examencommissie. Wat zijn mijn doelen, waar wil ik mij voor in zetten? Op de eerste plaats moeten examens een mooie, prettige en succesvolle ervaring zijn voor de kandidaten. Dat betekent dat het examen door ons goed is voorbereid, goed wordt uitgevoerd en goed wordt afgehandeld met het volste respect voor de kandidaat. Op de tweede plaats wil ik de fabel van 'moeilijke examens' weghalen, zodat mio's niet vastlopen tijdens hun opleiding uit angst voor het laatste molenaars-examen. Mijn derde doel is het ambacht van molenaar meer divers en minder oubollig te maken, zodat er meer jongeren met allerhande achtergronden toetreden.

Prettige ervaring

Mijn eerste doel is eigenlijk het eenvoudigst. Dit is namelijk iets waar de hele Examencommissie achter staat en iedere keer hard aan werkt om dit te voor elkaar te krijgen. Hier hoeft ik eigenlijk weinig voor te doen anders dan de hele Examencommissie in staat te stellen hun taken met het grootste plezier te laten vervullen.

Fabeltjes weghalen

Mijn tweede doel is een stuk moeilijker. Er is iets goed mis als een 'boom van een politieagent' voor de examencommissie staat en zegt dat hij liever voor een groep hooligans staat dan voor ons vieren. Veel te vaak krijgt de Examencommissie na het examen van de kandidaten te horen, dat zij gek worden gemaakt voor het 'moeilijke' landelijke examen, dat het toelatingsexamen rommelig was en dat ze dingen moesten leren die niet gevraagd werden. Alles wat de Examencommissie wil, is vaststellen of 'de kandidaat ten alle tijden veilig met een mo-

len kan omgaan', dat men de kandidaat 'de sleutel wil geven van zelfs de eigen molen' en 'dat de kandidaat de molen als cultureel erfgoed met het volste respect behandelt'.

Houtjes worden niet gevraagd: het gaat niet om weten, maar om begrijpen. Als een kandidaat in zijn of haar zenuwen de juiste uitleg geeft maar de verkeerde benamingen gebruikt dan slaagt deze kandidaat (zolang de onderdelen maar goed worden aangewezen). Als de kandidaat enthousiast alle kanten van het molenaarschap begrijpt (het weer inbegrepen!) en enthousiast kan vertellen over de grote verscheidenheid aan molens in Nederland, dan slaagt de kandidaat zeker. Als Examencommissie doen wij er alles aan om het voor de kandidaat zo plezierig mogelijk te maken. Maar gezien de fabels die er heersen, kost dat veel moeite, zijn de kandidaten onnodig gespannen en blijven er teveel kandidaten hangen. Er is een lange weg te gaan: ik wil mij hier voor inzetten en ik zal hier zeker vaker op terug komen.

Tot slot

Over 'meer divers en minder oubollig' kom ik een volgende keer terug. Voor nu: goede wind, veel draai- en maalplezier en succes met het vertellen over molens en het uitdragen van het ambacht van molenaar. En die 'boom van een politieagent'? Die is gewoon geslaagd na een zeer goed examen.

Erelidmaatschap voor Jo Meessen

DOOR: KEES KAMMERAAT

Op 5 juli is Jo Meessen benoemd tot erelid van het Gilde van Molenaars. Voorzitter Erik Kopp overhandigde hem de oorkonde aan het eind van een examendag op Boezemmolen No.6 in Haastrecht. Jo heeft grote verdiensten voor het Gilde van Molenaars als instructeur en als examiner voor zowel windmolenaars als watermolenaars. Hij was totaal verrast en was er stil van.

In oktober 1975 behaalde hij het Getuigschrift Windmolenaar. Zijn ervaring, kennis en kunde draagt hij sindsdien met passie over op anderen. Hij is al jarenlang instructeur en examiner voor de opleiding windmolenaar en watermolenaar. Hij stond aan de basis van de opleiding tot watermolenaar en was voorzitter van de werkgroep Herziening Lesstof Watermolenaar. Recent nog heeft hij waarde-

volle informatie geleverd voor het huidige Handboek Watermolenaar. Daarbij valt speciaal zijn kennis op over de verbeterde waterraden en turbines.

Hij was als bestuurder vrijwel vanaf het begin betrokken in diverse rollen binnen de afdeling Limburg van het Gilde, de Molenstichting Limburg en vereniging De Hollandsche Molen. Vanwege zijn vele activiteiten betekent hij veel voor de molenwereld in Nederland en in het bijzonder voor het Gilde. Als persoon weet hij altijd onvermoeibaar naar oplossingen te zoeken, ook als de problemen of incidenten onoplosbaar lijken.

Voorzitter Erik Kopp (l) feliciteert het nieuwe erelid Jo Meesser

Limburgse Molendag op zondag 1 oktober

DOOR: FRANS VERSTAPPEN

De Molenstichting Limburg heeft samen met het Gilde van Molenaars de eerste zondag van oktober weer vastgelegd als Open Dag op de Limburgse wind- en watermolens. De meeste molens zijn geopend vanaf 11.00 uur tot 16.00 uur.

De provincie Limburg is zo'n 90 draai- en maalvaardige molens en 70 restanten rijk. Er zijn ongeveer nog evenveel windmolens als watermolens. Deze laatst genoemde molens zijn in ons land zeldzaam. Het aantal lijkt groot, het is echter niet meer dan een klein restant van de 260 molens die rond 1900 in de provincie Limburg in bedrijf waren. Zuid

Limburg heeft de meeste watermolens van deze provincie.

Op www.limburgsemolens.nl vindt u niet alleen het uitgebreide programma en de deelnemende molens met hun eventuele extra activiteiten, maar ook informatie over opleidingen en andere interessante Limburgse molen gebeurtenissen.

De Molenstichting Limburg, de afdeling Limburg van het Gilde van Molenaars en alle mulders heten u van harte welkom.

Tegen de belt van De Grote Geesterse Molen in Geesteren staan een pakhuis en een maalderijgebouw. Aan de straat staat ook nog het huis van de voormalige molenaar/eigenaar. De bijgebouwen vertellen mede het verhaal van deze molen en verdienen bescherming.

DOOR: FRANK TERPSTRA, tekst en foto's

Vrijwel alle molens zijn beschermde monumenten. De meeste molenaarswoningen en andere bijgebouwen zijn daarentegen vogelvrij. Het is noodzakelijk dat het molenerf en de opstallen daarop beleidsmatig aandacht krijgen. Wat zijn de waarden hiervan? Wat is nodig om deze in de toekomst te beschermen?

De molenbiotoop

De omgeving van een molen wordt aangeduid met het begrip *molenbiotoop*. Het gaat dan meestal over de strijd tegen windbelemmering. Dat slaat dan op de *werking* van de molen en wordt bepaald door formules en windtunnelonderzoek. Het tweede element van de molenbiotoop is hoe *beeldbepalend* een molen is in zijn omgeving. Het derde en laatste onderdeel is veelomvattender: de *historische betekenis van de molenomgeving*. Hierbij gaat het om stedenbouwkundige en landschappelijke elementen en nabij gelegen historische gebouwen. We hebben het dan over het terrein waarop de molen staat en spreken over het molenerf. Dit is de molenbiotoop op de kleinste schaal. Toch zijn een passende inrichting van het molenerf en het behoud van his-

torische molenaarswoningen en andere bijgebouwen onderbelicht.

Handreiking molenerf

Een goede aanzet voor meer aandacht voor het molenerf is de handreiking "Het molenerf van de Zuid-Hollandse poldermolen". Deze handreiking is in 2019 gemaakt door het Erfgoedhuis Zuid-Holland in samenwerking met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en de provincie Zuid-Holland. Het doel van deze

publicatie is kennis van molenerf te verzamelen en te delen. Bij de Zuid-Hollandse poldermolen kan het molenerf onder meer zomerhuizen, schuren, hekken, boenstoepen en moestuinen bevatten. De handreiking inspireert moleneigenaren en molenaars om het molenerf op een passende wijze te beheren en in te richten.

Wat is de waarde

Monumenten worden tegenwoordig niet alleen meer gewaardeerd omdat ze paleis, kerk, kasteel of molen zijn. Binnen de monumentenzorg is de aandacht in de afgelopen ongeveer 25 jaar verbreed naar de historische betekenis van de omgeving van monumenten. Een gemiddeld molenaarshuis is op zichzelf niet altijd een topmonument. Hetzelfde geldt overigens voor een gemiddeld pand in een beschermd dorpsgezicht. Molenaarshuizen en andere bijgebouwen ontleen hun erfgoedwaarde aan hun waarde als onderdeel van de historische omgeving van de molen. Tegelijk zijn ze een onlosmakelijk onderdeel van het verhaal dat de molen vertelt. Een historisch gaaf molenerf met daarop de molen, een molenaarshuis met eventueel andere bijgebou-

<p>MOLEN</p> <p>INFORMATIEWAARDE KENMERKENDHEID ZELDZAAMHEID GAAFHEID</p>	<p>MENSEN</p> <p>IMMATERIEEL ERFGOED BEHEER INSTANDHOUDING KENNISONTWIKKELING</p>
<p>MAATSCHAPPIJ</p> <p>FINANCIERING REGELGEVING BEWUSTWORDING WAARDERING</p>	<p>MOLENBIOTOOP</p> <p>FUNCTIONEREN BEELDBEPALENDHEID HISTORISCHE CONTEXT</p>

Molenbehoud bestaat uit 4 M's. De Molenbiotoop omvat veel meer dan windvang.

wen en een passende groeninrichting vertelt het volledige verhaal van de molen en de vroegere leefwijze van de molenaar en zijn arbeiders. Zouden het molenaarshuis en bijgebouwen verdwijnen of worden verminkt, dan wordt dit verhaal uitgewist.

Wat is nodig

Om waardevolle molenerven en historische opstallen daarop beter te beschermen, moeten we deze eerst waarderen en die waarde ook uitdragen. Plotselinge sloop kan zomaar gebeuren, zo leren voorbeelden in Halsteren, Ootmarsum en Nispen. En wat komt ervoor in de plaats? Je moet er niet aan denken! Het is nodig dat er gericht beleid komt, waarmee waardevolle molenaarshuizen en andere historische bijgebouwen worden beschermd en een bij de molen passende inrichting van het molenerf wordt geborgd.

Acht bouwstenen

1. Niet alles kan worden beschermd. Kies welke molenaarshuizen en overige historische bijgebouwen waardevol zijn en omschrijf deze. Het gaat dan niet altijd over topmonumenten, maar van doorslaggevend belang zijn de historische verhalen die molenaarshuizen en andere bijgebouwen hierbij vertellen.
2. Een ander doel van het beschermen van het molenerf moet zijn het voorkomen van toekomstige nieuwbouw en begroeiing die afbreuk doet aan de molen. Dit is te zien als een variant op het *beschermd dorpsgezicht*, maar dan op postzegelformaat. Molenbehoud kost de maatschappij veel geld. Dit maakt dat de zorg voor een passend omliggend cultuurlandschap niets te veel gevraagd is.
3. Ten behoeve van de financiële eerlijkheid van het toekomstige molenbehoud is tegelijk heroverweging van de monumentenstatus van een aantal niet-historische molens zinvol. Molens zonder monumentale waarde kunnen worden afgevoerd als monument in het voordeel van de aanwijzing van waardevolle molenaarshuizen bij andere molens. Kwaliteit gaat voor kwantiteit en vraagt ook kritisch durven 'herverzamen'.
4. Wie de eigenaar is, is op lange termijn het meest bepalend, want 'wie baas is, bakt koek'. Het wordt steeds moeilijker om beperkende voorwaarden op te leggen aan eigendommen van iemand die niets met erfgoed heeft. De molen, het volledige molenerf en waardevolle opstallen zouden in het meest ideale geval eigendom moeten zijn

Rond Molen van Oude Hengel in Ootmarsum waren verschillende bijgebouwen aanwezig van het vroegere molenbedrijf. Deze werden in 2009 in één keer gesloopt. Een woonwijk kwam ervoor in de plaats. De molen staat sindsdien wat verveesd op een plein met vier lantaarnpalen. De sfeer en het verhaal van het vroegere bedrijfsterrein dat bij de molen hoorde is verdwenen.

- van dezelfde eigenaar: een organisatie met erfgoedbehoud als hoofddoelstelling.
5. Het verwerven van molenaarshuizen en andere bijgebouwen is zonder goed doordacht plan een moeilijke zaak. Wanneer we als molenwereld hier meer aandacht op vestigen, zijn er misschien sponsors die deze doelstelling willen helpen realiseren. Zo is de toekomst van Epema State in Ysbrechtum kort geleden veiliggesteld. Die is aangekocht door een bemiddelde stichting met als doelstelling het behoud van buitenplaatsen. Hiermee is voorkomen dat het landgoed (bij toekomstige doorverkoop) in handen valt van een type als de hoofdrolspeler van de realityserie *Massa is Kassa*.
6. Een molen levert nooit direct geld op. Een verhuurbare woning en/of bijgebouw bedruipt zichzelf echter wel.
7. Waak voor het toevoegen van fantasie-elementen die op het molenerf nooit hebben bestaan. Het doel is het behoud van al aanwezige, historische gebouwen en het terugbrengen van de historische beplanting die passen in het cultuurlandschap.
8. Bescherming van historische molenaarswoningen en molenerven betekent niet, dat er niets aan mag worden gewijzigd of toegevoegd. Het laten bestaan van de woonfunctie of een andere functie onderbrengen vraagt aanpassingen aan hedendaagse eisen. De uitwerking van dit soort verbouwingen vraagt de inbreng van ontwerpers die verstand hebben van verbouwingen en aanpassingen van oude gebouwen.

Molen van Rockanje met maaldierijgebouw

De korenmolens van Rockanje is vooral bekend door de opvallende ligging midden op de Molendijk met aan allebei de kanten van de molen een rijstrook. De directe omgeving bevat nog diverse opstallen en erven die bij de geschiedenis van de molen horen.

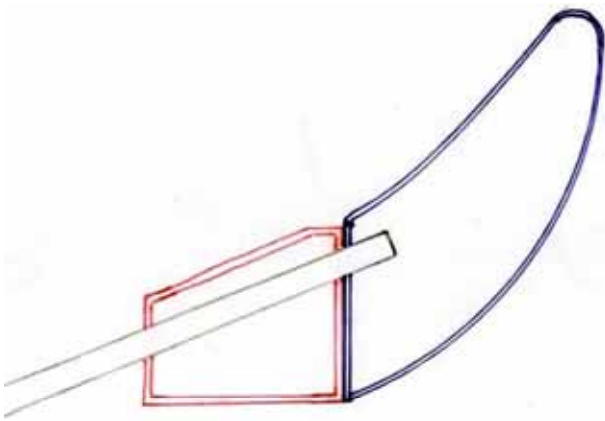
Molen van Rockanje met molenaarswoningen

Aan de Molendijk staan het maaldierijgebouw uit 1922 en de molenaarswoningen (twee onder één kap) die stammen uit de 18de eeuw. Langs de zuidgevel van deze woningen staan langs de Molendijk leilindes die ook op historische foto's zichtbaar zijn. Het geheel van molen met bijgebouwen is het waard om beschermd te worden.

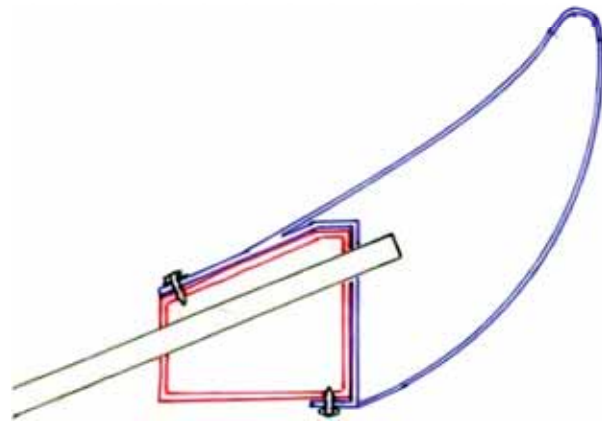

Bremerstroomblijning

DOOR: IDS H. VAN DER HONING, tekst en afbeeldingen

Afb. 1. Van Bussel-stroomblijneus

Afb. 2. Bremer-stroomblijning

Doorsnede door roede ter hoogte van de dichtst bij de askop gestoken hekstok; rood = roede, blauw = neusprofiel en beugel. (Zeeg en biljoening zijn slechts schematisch weergegeven).

Stroomblijneuzen of stroomblijning van de bordzijde vormen een wiekverbeteringssysteem, passend bij een oud-Hollandse ophekkings. Verscheidene molenbouwers in het midden van de 20-ste eeuw hebben hierover nagedacht en mee geëxperimenteerd. Soms vroegen ze een patent aan voor hun uitvinding. Elke volgende molenbouwer moest net iets anders uitvinden om onder de octrooirechten van anderen uit te komen.

Stroomblijning

Op deze manier kwam ook de Adorper molenbouwersfamilie Bremer op een stroomblijning van de roede uit. Die was vergelijkbaar maar net iets anders dan molenbouwer Van Bussel (anno 1934) met zijn stroomblijneuzen. Gemeenschappelijk hadden zij belangstelling voor stroomblijning. Hun aerodynamische vormgeving van de voorzoom is vrijwel gelijk. Stroomblijning zelf kon kennelijk niet gepatenteerd worden. Het verschil in de Van Bussel-stroomblijneuzen en de Bremer-stroomblijning zit dan ook vooral in de bevestiging van de constructie op de roede. Die constructie heeft de vorm van een langwerpige, halfopen koker.

Zie Afb. 1 en 2.

Het verschil

De Van Bussel-neus is bevestigd uitsluitend tegen de bordzijde van de roede. De stroomblijnkoker van Bremer is tegen de bordzijde én aan de voorkant van de roede bevestigd. Het verschil is dus betrekkelijk klein en niet direct opvallend. Het systeem van Van Bussel is in Nederland

uitgebreid toegepast en bekend uit de Basis cursus. Het systeem van Bremer is weinig verspreid en te vinden op de molens Æolus in Adorp (Gr.) en De Fortuin in Noordhorn (Gr.)

Nieuwe roeden

Bij de aankoop van molen in 2019 had Æolus een geklonken binnenroede van Pot uit 1925 met het systeem van Bremer en beide roeden hadden zelfwichting. Molenstichting Winsum besloot zowel een nieuwe, geklonken roede te laten maken door Vaags en deze van de Groninger variant van de Van Bussel-stroomblijneus te voorzien. De huidige restauratie (2020-2023) in Adorp brengt na het steken van deze binnenroede een historisch kenmerk terug. De buitenroede voor molen Æolus wordt gelast en krijgt een halfverdekkende stroomblijning.

Koker

Stroomblijneuzen bestaan uit een 'koker' aan de roede. De koker zit rondom de roede (Dekker) of tegen de bordzijde van de roede (Van Bussel) of aan de bordzijde én de voorzijde van de roede (Bremer). Als

over 'bordzijde' gesproken wordt, moet men bedenken dat bij de bovengenoemde wicksystemen geen windborden meer aanwezig zijn. De koker loopt van de onderste naar de bovenste hekstok en is even lang maar minder breed dan de 'hekszijde'. Tegenwoordig bestaat de koker uit platen van aluminium, vroeger kan ook gegalvaniseerd blik zijn toegepast. De platen zijn deels met schroeven en met blindklinknagels op de profielen bevestigd om de neuzen de gewenste gestroomlijnde vorm te geven. De koker kan aan het uiteinde onderbroken zijn met (kleine) remkleppen. Ook de remkleppen zijn geprofileerd. In gesloten positie strookt de vorm van de remklep met de stroomlijn van de rest van de koker.

Zie Afb. 3, 4, 5 en 6.

Probleem

Bij de bouw van de stroomlijnkoker op de geklonken roede deed zich een probleem voor. De roede was, al dan niet bedoeld, in de lengterichting enigszins rond gebogen. Dat wil zeggen de voorkant van de roede liep niet strak door van het midden naar de uiteinden. Voor was de roede 'hol' en de achterzijde was enigszins 'bol'. Deze kromming levert

problemen op bij het aanbrengen van de platen van de kokerprofielen. Stel je voor: je moet een banaan omkleden met vierkante platen. Aan de holle kant overlappen de platen elkaar en de bolle kant krijgt kieren tussen de platen. De oplossing vindt de molenbouwer in het overnaads plaatsen van de platen. De platen overspannen de ruimte tussen twee profielen met enige overlapping.

Montage

Bij het aanbrengen van de platen gebruikt men schroeven of blindklinknagel en op bereikbare plaatsen wordt gelast. Daarna wordt de koker losgeschroefd van de roede en kan nu van binnenuit definitief gemaakt worden. Na het steken van de roede bevestigt men de hekstocken en de complete zelfzwichting weer aan de roede. Ten slotte schroeft de molenbouwer de stroomlijnkoker op de roede. Alleen bij de Van Busselneuzen en de Bremer neuzen is de stroomlijnkoker afneembaar en na het steken weer te herplaatsen. Dekker-neuzen kunnen alleen op al gestoken roeden worden aangebracht.

Met dank aan ADH molenbouwer Adorp.

Afb. 3. De zelfzwichting op de hekszijde is voorlopig gemonteerd. Eén profiel is geplaatst.

Afb. 4. De roede zonder hekwerk, de kromming aan de voor- en achterzijde is zichtbaar.

Afb. 5. Detail van het Bremer-profiel aan het eind van de roede. De profielen dragen de hele constructie van de koker. Schenkels, kluften of scheerhouten zijn niet aanwezig.

Afb. 6. De beplating is over de profielen gebogen en vastgezet. De koker van profielen en platen kan in z'n geheel worden afgenomen om de roede door de askop te kunnen steken.

De Duitse molenaars voor Pelmolen Ter Horst

De burenen op bezoek

DOOR: TOINE ZWITSERLOOD, molenaar Gildehauser Ostmühle en Wissink's Møl
Foto's van Lida Goede, Toine Zwitserlood en Stefan Hardinghaus

Tussen Duitse en Nederlandse molenaars zijn er beslist verschillen, maar ook overeenkomsten. Zo zijn ook de meeste Deutsche Müller leergierig en gaan ze graag andere molens bezoeken. De Molenvereniging van Niedersachsen en Bremen organiseert daarom jaarlijks een eendaagse molentocht voor haar leden. Twee jaar achter elkaar is deze niet doorgedaan vanwege corona. Dit jaar werd ze weer georganiseerd en de belangstelling was meteen erg groot. Ongetwijfeld speelde daarbij een rol dat het organisatiecomité molens had uitgezocht die zeker voor Duitsers bijzonder zijn. De reis bracht de 40 molenaars en mio's bij een drietal molens in het mooie Twente, dus vlak over de grens.

Singraven

De eerste bestemming was de watermolen van Singraven in Denekamp. Dit is een heel fraaie molen met drie waterraderen die een korenmolen, een houtzaagmolen en voorheen ook een oliemolen aandrijven. De molen is al bekend vanaf 1448. De houtzagerij is in 1880 ingebouwd. Zowel de korenmolen als de houtzaagmolen zijn nog geregeld in bedrijf. In de houtzaagmolen worden bomen verzaagd van het landgoed zelf. Daarmee wordt in de volledige behoefte aan hout voor bruggen en andere zaken voorzien. Ook wordt er voor andere molens gezaagd. Het gebouw van de oliemolen, tegenover dat van de koren- en houtzaagmolen, is al geruime tijd onderdeel van een restaurant. Daar werden de deelnemers aan de reis ontvangen door een verte-

genwoordiger namens het Landgoed Singraven en de secretaris van de afdeling Overijssel van het Gilde.

Rondleidingen

Na een lekker kopje koffie werd de helft van de groep rondgeleid op het gedeelte van het landgoed rondom de watermolen. Daar konden men niet alleen de stuwen, weren en sluizen bekijken, maar ook een recent gebouwde omgekeerde schroef van Archimedes, waarmee elektriciteit wordt opgewekt. Aan de andere deelnemers werd uitleg gegeven en getoond hoe de korenmolen en de houtzaagmolen werken. Vooral voor de houtzaagmolen was de belangstelling en het enthousiasme groot. De complexe aandrijving in de onderbouw, het grote verticale zaagraam en de enorme

zaagslede, dat komt men over de grens niet snel tegen. Voor zover er zaagmolens zijn heeft het merendeel een horizontaal zaagraam. Menigeen was dan ook zeer onder de indruk toen de zaagmolen in beweging was gezet en een enorme boomstam in dikke plakken werd gezaagd. De ruimte vulde zich met de geluiden van het zaagwerk en met de geur van vers gezaagd hout. Fantastisch dit zo eens mee te kunnen maken, was de reactie achteraf.

Rijssen

De tweede molen die bezocht werd was Pelmolen Ter Horst in Rijssen, de enige pel- en oliemolen van Nederland. Deze molen is omstreeks 1752 naast het riviertje de Regge gebouwd. In 1913 werd ze stilgelegd, waarna het verval intrad. In de zeventiger jaren werd ze gerestaureerd en sinds 1975 is ze weer voor het publiek geopend. Bij binnenkomst bleken de molenaars bezig met olie slaan, wat direct merkbaar was aan het lawaai van de slagheien en de kollergang, maar ook aan de geur van het houtvuur in de vuister en van het daarop verwarmde lijnzaadmaalsel. Het was voor menigeen een unieke belevenis zo het volledige proces van het vermalen van het lijnzaad tot het slaan van de olie mee te kunnen maken. En dat was nog niet alles. Op de

tussenzolder bevindt zich het gaande werk van de oliemolen. Een dubbele wentelas wordt aangedreven door een schijfloop onderaan de koningsspil. Een tweede schijfloop brengt via het grote steenwiel de kantstenen in beweging. Aan het uiteinde van de wentelas is de aandrijving van het roerijzer van de vuister. De spaken lichten de heien en stampers en laten die vallen. Dit alles in een dubbele uitvoering. Het lijkt wel een groot Zwitsers uurwerk! Een zolder hoger komt men een waaiertje en de lichtwerken van de pelstenen tegen en op de pelzolder twee complete pelkoppels en een zifterij: een complete, functionerende pelmolen! Uiteraard is die nu niet in werking, maar voor de bezoekers was dit alles uiterst interessant en heel imponerend. Een aantal meldde achteraf dat pel- en oliemolen Ter Horst het hoogtepunt van de reis was.

Usselo

Laatste stop was Wissink's Møl in Usselo, de enige standermolen van Overijssel. Het is een grote molen bovendien, gebouwd in 1802 met drie zolders en een vlucht van ruim 25 meter. Het is wellicht ook de enige Nederlandse molen die na zo'n 50 jaar op een andere plek te hebben gestaan op de oorspronkelijke plaats

opnieuw is opgebouwd. De aankondiging dat een groep van veertig Duitse molenaars de Møl zou komen bezoeken was voor het bestuur van de Stichting een grote verrassing. Enerzijds was het een hele eer, anderzijds een grote uitdaging, aangezien ook in een grote standermolen zoals Wissink's Møl dergelijke grote aantallen mensen niet passen. Voor deze uitdaging werden creatieve oplossingen gevonden. De deelnemers aan de reis kwamen bij aankomst dan ook voor een verrassing te staan: versgebakken pannenkoeken, molencake, koffie en allerlei andere dranken. Daar werd gretig gebruik van gemaakt, aangezien de meesten amper aan een lunch toegekomen waren. Een deel van de groep mocht hier direct van genieten, een ander deel kon in het molenhuisje een film van de recente restauratie van de molen bekijken. Nog weer een groep kreeg aan de voet van de molen uitleg over standermolens in het algemeen en de bijzondere geschiedenis van deze molen in het bijzonder. Deze geschiedenis is in de zandstenen stiepen van de molen gebeiteld. Boven in de molen kreeg men uitleg over het gaande werk en de maalkoppels. Wat de bezoekers bijzonder aansprak was de authenticiteit van deze molen, de atmosfeer van heel lang gele-

den met de enorme, geteerde eiken balken, de boom-dikke bovenas, het enorme dubbele bovenwiel, de lichtstokken die zo uit het bos gehaald leken. Men verwonderde zich erover hoe de molenbouwers en molenaars van honderden jaren geleden ooit dergelijke constructies hebben kunnen bouwen zonder alle werktuigen van nu. Een bezoek aan een dergelijke molen is een reis door de tijd!

Moe maar voldaan

Op weg naar huis in de bus werd ondanks alle vermoeidheid nog lang nagepraat en uitgewisseld over alles wat men gezien en ervaren had. Met enige jalousie werd geconstateerd dat men het in Nederland goed voor elkaar heeft, zeker ook wat financiering betreft. De molens zijn alle in een zeer goede staat van onderhoud en daarbij komt ook nog het overduidelijke vakmanschap van de molenaars! Stof om over na te denken, maar vooral een dag die men zich nog lang positief zal herinneren.

Info over de molens op: singraven.nl/locaties/watermolen, depelmolen.nl en wissinksmolen.nl

Uitleg over de werking van de stuwen, weren en sluizen

Demonstratie van het zagen in Singraven

Ontvangst van de groep bij Wissink's Møl

De auteur geeft uitleg over het gaande werk

Aan tafel bij de molenmaker, Wim Herrewijnen

DOOR: BAS DE DEUGD

Vandaag zitten we aan tafel met oud-molenmaker, Wim Herrewijnen. De bedoeling van onze gesprekken met molenmakers en oud-molenmakers is het overbrengen van hun aandachtspunten voor de huidige vrijwillige molenaar. Hoe kijkt de molenmaker aan tegen bepaalde ontwikkelingen in de huidige molenwereld. In dit stuk proberen we ons boeiende gesprek van anderhalf uur zo goed en krachtig mogelijk samen te vatten.

Wie is Wim

Wim is in 1952 geboren in Spijkenisse, waar hij nog steeds woont. Vanaf 1984 is Wim molenmaker geweest. Sinds een jaar is hij met pensioen. Vanuit zijn vele molenbezoeken

kwam er steeds meer molenmakerswerk op zijn pad. De vele klusjes werden op een gegeven moment zijn werk. Dit kwam door de restauratie van de Bernissemolen: Molenmakerij Herrewijnen was geboren.

Naast het werk aan de molens was er ook een visie op het werk als molenmaker: erkenning van het beroep van molenmaker en aandacht voor de kwaliteit van het geleverde werk.

"Vertrouwen is goed maar controle is beter". Als voorzitter van de Vereniging van Molenmakers heeft Wim veel energie gestoken in het van de grond krijgen van de Uitvoeringregeling met eisen aan de kwaliteit van materialen en garantie.

Historisch besef

Voor Wim is een belangrijk punt van aandacht het historisch besef bij de molenaars. Bij het restaureren van molens bestaat er een spanningsveld tussen de molen-als-monu-

ment en de molen-als-werktuig. Aan de ene kant is er de vraag: "Hoe blijft de molen bij een restauratie nog zo veel mogelijk intact met behoud van historische elementen." Aan de andere kant staat: "Of hoe kan een restauratie er voor zorgen dat de molen beter gaat presteren." Bij een restauratie levert de keuze voor de ene visie boven de andere een ander resultaat op. Hoe kijken we aan tegen het spanningsveld tussen deze twee belangen. Moet aandacht voor dit spanningsveld een onderdeel van de opleiding tot molenaar worden?

"De aandacht voor het historisch besef zou een mooi punt voor de opleiding zijn, omdat er toch veel kennis, historisch besef en kennis van restauraties is verdwenen bij beleidsmakers en eigenaren. De kennis van een deskundige molenaar kan dan een goede tegenhanger zijn bij het maken van een restauratieplan".

Restauratieladder

Bij het maken van een restauratieplan wordt er gebruikt gemaakt van de restauratieladder. Dat is een richtlijn voor het uitvoeren van een restauratie. De eerste stap is het **onderhouden** van de molen. Als dit niet voldoende is, dan volgt **repareren**. Als reparatie niet het gewenste resultaat geeft, dan wordt het **vernieuwen**. Bij vernieuwing is er de keuze uit kopiëren, imiteren en verbeteren. Bij deze stap ontstaat het spanningsveld.

Moet kennis over de restauratieladder onderdeel worden van de opleiding (zie het kader)? Tijdens het gesprek komen we er op, dat aandacht voor historisch besef niet alleen een taak is van het Gilde maar ook een taak van De Hollandsche Molen.

Molenaars

"Op dit moment zie je ook, dat de molenaar buiten het restauratieplan wordt gehouden. Met gedegen kennis van de restauratieladder kan een ervaren en deskundige molenaar dit plan volgen en eventueel bijsturen." Wim heeft groot respect voor de inzet, kennis en kunde van de vrijwillige molenaars. "Zonder de vrijwilligers is het afgelopen met de molens." Maar hij ziet ook dat er onnodig gevaarlijk wordt gehandeld. Hij geeft als voorbeeld het openleggen van een koppel stenen. Is de vrijwillige molenaar er zich van bewust welke krachten en gevaren dit met zich mee brengt?

Bouwhistorisch onderzoek

Bij de discussie over historisch besef komen we ook uit bij het bouwhistorisch onderzoek.

Certificaat van Verdienste

Wim ziet onderzoek niet als altijd noodzakelijk. De kosten van een bouwhistorisch onderzoek gaan af van het budget van de restauratie. Dit onderzoek kan soms ook leiden tot een soort geschiedvervalsing. Stalen roeden zijn bijvoorbeeld bijna nooit geel geweest. Op oude foto's staan veel molens met gele roeden, maar dit waren altijd houten roeden. Deze houten roeden waren meestal geel, omdat er veel hitte en spanning in het hout kwam als ze zwart waren. Nu zie je steeds vaker molens met gele stalen roeden. Dit is nooit zo geweest, maar dat wordt nu wel zo uitgevoerd omdat iemand dit mooier vindt.

Hoever ga je dan terug in restaureren?

Slot

Wim heeft altijd met veel plezier in de molenwereld gewerkt. Maar hij gaat nu al zijn tijd besteden aan het tot woning herbouwen van het koetshuis. Op deze manier kan hij met zijn vrouw blijven wonen op de plek waar ze zeer gehecht aan zijn.

Na dit boeiende gesprek met heerlijke koffie gaan wij weer richting de Alblasserwaard en laten het begrip 'historisch besef' bij ons binnenkomen.

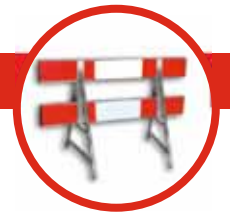
De restauratieladder

Aan een restauratie- en onderhoudsproject gaat een waardenstelling door een gekwalificeerde expert vooraf.

Dit onderzoek naar de monumentale waarden van het gebouw vormt de basis bij het maken van keuzes voor ingrepen. Het keuzeproces heeft Stichting Erkende Restauratiekwaliteit Monumentenzorg (ERM) verwerkt in een praktisch stappenplan dat helpt bij het maken van keuzes: de Restauratieladder.

Deze beoordelingsrichtlijn beschrijft de borging van de kwaliteit van de werkzaamheden bij het onderhoud en de restauratie van monumenten door gespecialiseerde aannemers. De Restauratieladder helpt bij het maken van keuzes.

Meer informatie is te vinden op www.stichtingerm.nl met de zoekterm >restauratieladder<.

Ongeval in molen Zeldenrust in Oss

DOOR: HENNIE BUNTHOF

Zaterdag 8 april, even na half tien is een molenaar samen met een leerling bezig met het gereed maken van de molen om deze te laten draaien. Zij zijn in de kap om de stutten te verwijderen, het vangtouw naar buiten te laten en de vlag uit te hangen. De leerling is aan de voorzijde van de kap bezig met werkzaamheden en de molenaar is bezig met het uithangen van de vlag.

Val

De molenaar staat achter de penbalk, maakt het raampje open en gaat staan met de vlaggenstok in zijn handen. Hij voelt een lichte duizeling en wil gaan zitten. Op dat moment verliest de molenaar zijn evenwicht en valt achterover, over de penbalk, op de vloer van de kapzolder. In deze vloer zit een ruim gat waar de koningsspil doorgevoerd is. Die ruimte is zo groot dat het slachtoffer met zijn hoofd naar beneden door deze opening valt. Niemand dacht dat je hier door zou kunnen vallen, omdat het kroonwiel voor voldoende afstand zou zorgen. Het slachtoffer valt met

zijn hoofd op een steunbalk van het luiwiel en blijft met de benen omhoog op de luitafel liggen. De leerling hoort gekreun en ziet het slachtoffer liggen op de luitafel. Hij spreekt het slachtoffer aan: deze is verward maar aanspreekbaar. Bij het slachtoffer is een flinke hoofdwond te zien.

Geen telefoon

De leerling zegt tegen het slachtoffer dat hij hulp gaat halen. De leerling kan niet in het keukentje waar zijn telefoon ligt. Het slachtoffer beseft dat de leerling daarom ook geen hulp kan inroepen. Daarom staat hij op en loopt over de luitafel naar de trap die naast het luiwiel staat en gaat naar beneden. Uit ervaring weet het slachtoffer, dat het redden van een persoon op die plaats nagenoeg niet mogelijk is voor hulpverleners. Mede daarom is het slachtoffer rustig naar beneden gelopen, hij voelt zich goed om dat te doen. Hij voelt wel een stuk hoofdhuid los op zijn oor hangen en merkt wel dat het geen schaafwondje is.

Ziekenwagen

Beneden aangekomen spreekt de leerling een omstander aan en wordt de ambulance gebeld.

De leerling wil terug naar het slachtoffer en merkt dat het slachtoffer al op eigen kracht naar beneden is komen lopen. Het slachtoffer neemt plaats op een stoel en de wond dekt men af met een schone handdoek. Om kwart over tien arriveert de ambulance en wordt het slachtoffer onderzocht. Hierbij wordt vastgesteld dat de hoofdwond fors is en dat dit in het ziekenhuis gehecht dient te worden. Het slachtoffer wordt door de ambulance naar het ziekenhuis vervoerd.

Ziekenhuis

In de ambulance belt het slachtoffer zijn echtgenote met de mededeling dat hij gewond is en naar het ziekenhuis zal worden gebracht voor het hechten. In het ziekenhuis wordt de wond gehecht met negen hechtlingen en negen nietjes. Er worden ook nog foto's gemaakt van zijn rug, nek en schouders

en een MRI van het hoofd. Het slachtoffer moet een nacht ter observatie in het ziekenhuis blijven. De volgende dag is het slachtoffer ontslagen uit het ziekenhuis.

Arbeidsinspectie

Dit voorval is bij de gemeente gemeld en het vervolg is dat de arbeidsinspectie de molen is komen onderzoeken. Hieruit blijkt dat de opening tussen de vloer en de koningsspil te groot is en dat dit eerst moet worden aangepast voordat we weer mogen draaien. Tevens zijn er meerdere openingen (bij de steenspellen) die gevaar op kunnen leveren en daar moeten we ook aandacht aan besteden. De gemeente heeft direct het molenmakersbedrijf opdracht gegeven dit probleem op te lossen en dat is ook vrij snel gebeurd.

Op dit moment heeft het slachtoffer alleen nog erg veel last in de rug, schouders en nek (moeilijk kunnen draaien). De hoofdwond is goed aan het herstellen.

Hierbij enkele belangrijke punten van aandacht:

- **Zorg dat gaten in vloeren goed dicht gemaakt of afgezet zijn**, zodat er doorheen vallen niet mogelijk is.
- **Zorg dat je altijd je mobieltje bij je hebt** om direct hulp in te kunnen roepen en je bij het slachtoffer kan blijven voor eerste hulp.

- **Blijf op de plaats van het ongeval** als je gewond bent geraakt. Als het echt moet, ga dan onder begeleiding naar beneden, want als je onwel wordt kan je nog een keer vallen.

Reuzel in de kap

DOOR: MARTIN E. VAN DOORNIK

Het artikel over molenmaker Alex van der Perk (Gildebrief maart 2023) vond ik interessant om te lezen. Ik voel me ook een beetje in de wiek geschoten over 'het gevaar van reuzel' en 'het gevaar van was'. Het is echt be-

grijpelijk te waarschuwen, omdat het riskant is om in de molen over vettigheid uit te glijden. Maar toch, in de meeste gevallen kunnen de molenaars er niets aan doen.

In molen de Entrepriise wordt het gebruikt om het neutenkruiswerk en de bovenas te smeren. Het zijn juist de kauwen die toch zo slim zijn om de molenkap binnen te dringen om nesten te bouwen.

Met hun snavel pikken die veel klonten smeervet uit de lagers en laten die elders in de kap vallen.

Nog een week eerder heb ik met een spatel de vloeren en balken schoon geschraapt. Oude vetten deponeren wij in een plastic emmer met deksel, maar nu lag de kapzolder er weer vol mee. Soms kan ik toch niet voorkomen, dat ik met mijn schoenen erop heb gestapt.

Dus niet altijd met een vermanende vinger naar de molenaars wijzen, hoor.

Een tip: Het is nogal lastig om met een schroevendraaier het vette spul uit de zoolprofielen te peuteren. maar thuis kan je de vetklodders met kokend water gemakkelijk uit de schoenzolen uitspoelen.

Door kauwen achtergelaten brokjes vet op de bonkelaar

In het vet getrapt op een voeghout

Bliksembeveiliging

DOOR: BAREND ZINKWEG

De molen krijgt een schilderbeurt en er komt een hoogwerker het molenerf op gereden. Die hoogwerker blijft een paar weken naast de molen staan. Een paar jaar geleden is het metselwerk van de molen grondig aangepakt. Toen stond de molen weken lang ingebouwd in een koker van steigerwerk. Zowel die hoogwerker als die steiger zijn groot en van metaal. Het is dus mogelijk dat de bliksem daar op inslaat. Toch heb ik nooit gehoord of gelezen dat geadviseerd is om er een bliksemkabel aan te verbinden. Allebei de keren ben ik daar wel over begonnen te praten en dan blijkt ik iets geheel nieuws te zeggen. In beide gevallen zijn er mensen bij het werk betrokken die vaker aan een molen werken (zie Afb. 1)

Steiger

Als een molen rondom in de steigers staat, zou je denken dat die steiger een 'kooi van Faraday' vormt. Als de bliksem dan in de steiger inslaat, zou alles binnen die 'steigerkooi' beschermd moeten zijn. Volgens mij is dat niet zo, want het wiekenkruis steekt boven en voor de steiger uit. Er kan dan een enorme vonk overspingen met alle mogelijke gevolgen van dien (zie Afb. 2)

Hoogwerker

Zo'n hoogwerker staat op banden of op stemfels. Je kan je afvragen of die wel contact maakt met de aarde. Als de bliksem inslaat in een auto of een vliegtuig, loopt die ook geen gevaar. Dat zou ook kunnen gelden voor een hoogwerker op banden of stemfels. Hij staat wel pal naast de molen en dan moet je er volgens mij rekening mee houden, dat de bliksem kan overslaan. In dat geval vormt die hoogwerker wel een gevaar.

Beschermende kegel

In De Gildebrief van december vorige jaar stond het artikel *Waar bliksemcontroleurs de kriebels van krijgen*. Daarin was een plaatje van een molen opgenomen met rondom de molen een beschermende kegel getekend (zie Afb. 3). Vanaf de bovenste punt van een geaard wiekenkruis zou alles binnen die kegel een behoorlijke bescherming tegen blikseminslag genieten. Ik heb daar geen vertrouwen in. Ik heb filmopnamen gezien van een blikseminslag 30 meter onder de top van een van de hoogste wolkenkrabbers in New York, het Empire State Building. Het kan niet anders of dat gebouw heeft een prima bliksembeveili-

ging. Ik weet dat in september 1990 de bliksem is ingeslagen in de kap van de Putmolen in Aarlanderveen met brand als gevolg. De bliksem passeerde ook daar de geaarde, opstaande roe. Gelukkig was de brandweer daar in de buurt aan het oefenen en zag de bliksem in de molen slaan.

Toch aan de bliksemkabel

Die steiger en die hoogwerker staan ook binnen de beschermende kegel, maar ik vertrouw het niet. De steiger heb ik zelf met een bliksemkabel aan de aardleiding verbonden. Hoeveel moeite kost nou. Bij de hoogwerker is dat lastiger want die staat steeds op een andere plek. Daarom heb ik de schilder een kabel gegeven, zodat hij het zelf iedere keer kan doen (zie Afb. 4)

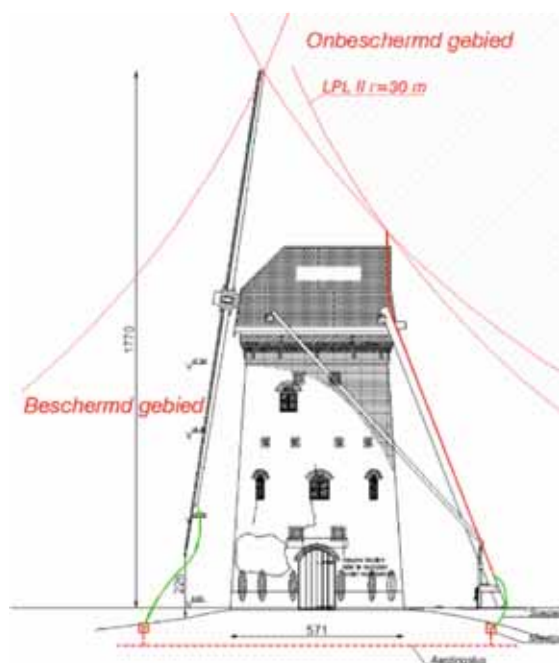
Afb. 4 Bliksemkabel aan de hoogwerker

Afb. 1 Molen in de steiger

Afb. 2 Hoogwerker naast de molen

Afb. 3 Beschermd gebied rond een molen

Reactie van André Canrinus, coördinator bliksembeveiliging van het Gilde

Zo je de **hoogwerker** op de foto ziet, is deze in bedrijf. Ik mag hopen, dat dit tijdens een onweer niet zo zal zijn. Als bij een naderend onweer de hoogwerker naar beneden gezet wordt, zal deze niet zo snel meer door bliksem geraakt kunnen worden. Het is voor degenen die met de hoogwerker werkt immers veel te gevaarlijk om tijdens onweer door te werken.

De vraag is ook waar de bliksemstroom naar toe kan, als die op een hoogwerker inslaat. Als de arm met bak naar beneden is, heb je al snel een afstand van meerdere meters tussen hoogwerker en de molen. De kans dat een inslag op een hoogwerker (of auto) vervolgens een weg naar de molen vindt, lijkt me niet aannemelijk.

Een **steiger** zal doorgaans langere tijd opgesteld blijven. Ook tijdens een onweer haal je die niet weg. Ook is de kans groot dat metalen

steigerdelen in de buurt komen van de ringleiding of een afgaande leiding. In de buurt moet je zien als 1 meter of minder. In dat geval stelt de norm, dat je deze moet doorverbinden met de bliksemafleider. Als de steiger rondom de molen is opgebouwd, zou je die met minimaal twee kabels aan de ringleiding kunnen koppelen.

De beschermingshoek of **kegel** is inderdaad van toepassing. Alleen zijn er gevallen uit de praktijk bekend, dat die bescherming nooit honderd procent is. Ik kan me voorstellen dat installatiebedrijven het 'restrisiko' zullen accepteren en hier geen punt van maken. Wij als molenaars willen het erfgoed bewaren en wij zitten meer aan de voorzichtige kant.

GESLAAGDEN

Overzicht geslaagden zomereexamens 2023

DOOR: WIMA DONDERGOOR, examencoördinator

Watermolenaars

Donderdag 13 juli

De Witte Watermolen, Arnhem
Jules Heijnen
Arnold Penterman

Woensdag 28 juni

De Hoop, Veen
Joris Holman
Rob Krekelberg
Thijs Verstraaten

Windmolenaars

Woensdag 20 juni

Sint Petrus, Roggel
Ger Bouten
Marko Neeritter

Vrijdag 30 juni

Widde Meuln, Ten Boer
Simon Broekema
Eric Leegte
Boris Sparreboom

Dinsdag 27 juni

Stommeermolen, Aalsmeer
Lenneke Sipkes
Helma van Zwieten
Bram de Vries

Woensdag 5 juli

Boezemmolen nr. 6, Haastrecht
Brigitte Bijl
Jaap van der Sar
Mo Zhang

Koning Molenzellen

- Nieuwe zeilen
- Reparaties
- Touwwerk
- Smeermiddelen
- En meer...

Fa. Koning v.o.f.
058-2135830 / 06-15107316
info@koning-molenzellen.nl

www.koning-molenzellen.nl

MOLENSTEENMAKERIJ

HANS TITULAER

voorheen
HEINRICH VAN HEES

Alle soorten molenstenen, scherpdienst, afstellen,
maaltechnisch advies.

Onderhoud aan oliestenen en pelstenen.

Restauratie van stenen en maalstoelen.

Kweernen, wrijfstenen, demo-steentjes.

Kneus- en scherphamers.

www.molenzellen.nl

Werkplaats: Eendenpoelseweg 6a, 6581 AB Malden, Nederland

Tel.: 0031 (0)24 696 36 54 / 0031 (0)6 53 66 76 86

E-mail: molensteinmakerij@planet.nl

Zeilmakerij van Neerven bv

MOLENZEILEN

kwiteit WK 100% Polyester: Bruin
kwiteit 50% Polyester, 50% Katoen: Bruin, Wit
kwiteit MARLON: Bolus Rood

Driek van Erpstraat 1
5341 AK OSS
Tel. 0412-624028

E-mail: info@zeilmakerijvanneerven.nl

**DEGELIJKHEID EN
GEGARANDEERD DE
BESTE KWALITEIT !!**

WIEKENMAKERIJ

VAAGS

AALTEN

ONTWERP & PRODUCTIE

550+ gelaste roeden

100% NDO lascontrole

45+ geklonken roeden

100% betrouwbaar

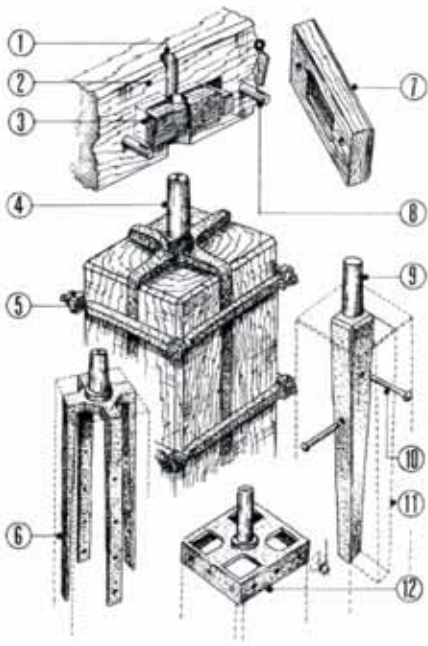
www.wiekenmakerij.nl

- In onze **wiekenmakerij** lassen en klinken we molenroeden met kennis en ervaring van meer dan **100** jaar molenmakerij.
- Elke molenroede en wieksysteem is **uniek** en wordt nauwkeurig ontworpen met **aandacht** voor historie en betrouwbaarheid.
- Onze medewerkers en processen zijn gecertificeerd, we passen **100%** NDO lascontrole toe en leveren onze vertrouwde garantie.
- Ga naar **wiekenmakerij.nl** voor betrouwbare roeden en wieken.
- **Volkomen. Vertrouwd. Verzekerd.**

Gebroken insteekijzer

DOOR: MEINT NOORDHOEK

Afb 1. Bovenlagering van de koningsspil

1. smeergat
2. bus-, slot- of ijzerbalk
3. pokhouten tapneuten
4. tapijzer met in de spil gekepte vleugels
5. knuppelstrop
6. kroonijzer
7. busdeur
8. spijlbout voor busdeur
9. insteekijzer
10. borgpen
11. sluitstuk
12. muts over insteekijzer

Soms heb je op je molen te maken met een wonderlijk mankement. Zo overkwam ons het volgende op korenmolen De Vlijt in Diever.

Speling

Tijdens een rondje in de kap ontdekte een van mijn collega-molenaars, dat het insteekijzer boven in de koningsspil speling had (Nummer 9 op Afb.1.). Deze speling was behoorlijk en daarom heb ik de zaak losgenomen en er aan twee kanten een heklatwigje tussen geslagen. Maar toen we weer gingen draaien, werkten deze wigjes zich omhoog. Ze werden gelijk vermorzeld tussen de bovenkant van de koningsspil en de lange spruit (hier tevens ijzerbalk). Om de speling toch te verhelpen heb ik er twee veel langere en dunnere wiggen met aan twee kanten houtlijm in geslagen. Deze bleven wel zitten tijdens het draaien. Maar na

een poosje constateerden we toen, dat het insteekijzer zich omhoog werkte en al een centimeter omhoog was gekomen. Dit leek mij niet in orde: waarschijnlijk was er iets aan de hand met de borgpen (Nummer 10 op Afb. 1.). Onder de bovenbonkelaar konden we deze pen aan één kant duidelijk zien zitten en er recht tegenover zat ook een gat.

Borgpen

Het plan ontstond om de borgpen te vervangen door een nieuwe. Ik had deze pen al klaar liggen: rond 16 millimeter en lang 30 centimeter. Nadat we het insteekijzer met een dommekracht onder de wiekenas weer omhoog hadden gedrukt, wilden we de borgpen er uit tikken. Maar wat we ook deden, er kwam geen beweging in de pen. Toen we de zaak met een goeie lamp nogmaals bekeken, bleek er boven dit gat nog twee andere gaten te zitten. In een van de andere gaten was duidelijk de punt van de borgpen te zien. Maar deze gaten zaten achter de bovenbonkelaar en deze moest dus weg. Nu had ik wel eens eerder zoiets gedaan, maar deze keer besloot ik toch om onze molenbouwer Jurriëns Noord er bij te halen, achteraf maar goed ook .

Lassen en afdraaien

Nadat de molenbouwers de bonkelaar hadden laten zakken, konden zij de borgpen er zo uit-tikken. De borgpen was alleen een beetje krom, maar zag er verder prima uit. Hier lag het dus niet aan. Vervolgens verwijderden zij de beide stroppen (spiebanden) om de koningsspil en

Afb 2. Het gebroken insteekijzer

mogelijk (Afb. 2). Het bovenste stuk met het ronde gedeelte pakten zij er zo uit. Op het breukvlak was duidelijk te zien, dat er sprake was van een oude scheur. Over de breedte van 7 centimeter had het nog maar met 2 centimeter vastgezeten.

Vervolgens moest het onderste stuk van het insteekijzer er ook nog uit. Dat viel niet mee, want dit stuk zat muurvast. Toen alles er uit was, ging men er mee naar de smid om de zaak te laten lassen. Nadat dit was gebeurd en het rechthoekige gedeelte recht was gemaakt, bleek de ronde tap bovenop niet in lijn te liggen. Daarom werd besloten om het ronde gedeelte opnieuw af te draaien.

Roeien met de riemen die je hebt

Het was mij wel bekend dat de ronde tap er niet mooi recht op zat en beschadigd was. Er was zelfs ooit eens met een hamer op geslagen, waardoor dikke bramen waren ontstaan. Met een vijl had ik deze bramen in het verleden al eens verwijderd. De keerneut links in de bovenlagering was van brons en ook flink beschadigd. De andere neut was van een onbestemde houtsoort en was ook niet al te best meer. Ik had het lager steeds gemonteerd met een voelbare speling en er zo nu en dan een klodder vet tussen gedrukt. Zo heeft het toch 42 jaar probleemloos gedraaid, al de tijd dat ik molenaar was in Diever.

Malen

Omdat de ronde tap was afdraaid en dunner was geworden, moesten er twee nieuwe pokhouten neuten (Afb. 3) worden aangeschaft en dat duurde nogal een tijdje. Al die tijd konden wij niet met wind malen, want de koningsspil draaide niet. Nadat alles weer was gemonteerd en was uitgelijnd kon er weer gemalen worden.

Afb. 3. Het insteekijzer met nieuwe pokhouten neuten

Wiekpaniek

DOOR: ADRIAAN HONIG

Is u ook wat opgevallen aan molens het afgelopen jaar? Regelmatig pendel ik tussen de Randstad en Zeeuws-Vlaanderen op weg naar de molens waar ik op draai. Tijdens die tochtjes beleef ik altijd veel plezier aan molens die in bedrijf zijn. Steeds meer molens van Noord-Holland tot en met het westen van Zeeuws-Vlaanderen draaien echter niet meer en staan in de lange ruststand. Het lijkt wel een molenziekte.

Roeden onder controle

Deze ziekte die ik de 'wiekpaniek' noem is ontstaan na defecten en breuken van roeden de afgelopen jaren. Het precieze aantal van dergelijke breuken vroeger en nu heb ik niet terug kunnen vinden. In de periode 2001 tot 2020 zijn twaalf breuken gemeld in De Gildebrief van 2020-4. Of dat meer is dan voor 2001 is me niet bekend.

De Hollandsche Molen heeft naar aanleiding van die roedebreuken (voortvarend als zij is) samen met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed een lijvig onderzoeksrapport van maar liefst 54 bladzijden opgesteld: *Roeden onder controle*. Als voornaamste oorzaken van roedebrek noemen zij roestvorming (aantasting van het plaatmateriaal) en scheurvorming rond de gaten van heklatten en in de lussen in de roeden dicht bij de askop.

Breken of knakken

Tot nu toe zijn de meeste gebroken roeden blijven hangen: ze zijn eerder 'geknakt'. Vrijwel al die roeden braken terwijl de molen traag rondging. Ze braken dus niet door grote middelpuntvliedende kracht of grote winddruk. Langzaam rondgaande roeden gaan twee keer per om-

wenteling door het evenwichtspunt met wrikken tot gevolg. Het is dus eerder de zwaartekracht die er te veel aan is. Bij het breken scheurt de roede bij een hekgat of een lasnaad dicht bij de askop. Mede daardoor is bij die breuken sinds 2001 gelukkig alleen materiele schade ontstaan. In het rapport staat voor ons als molenaars op een heldere en praktische wijze beschreven hoe we de veiligheid van de roeden kunnen (laten) controleren.

Risico's mijden

Uiteindelijk is het de eigenaar van de molen die besluit om de molen al of niet uit bedrijf te nemen. En daar wringt hem de schoen. Want wil je elk risico vermijden, dan stop je met draaien in afwachting van nader onderzoek en verdere besluitvorming en daarna het zoeken van financiering en uitvoering van herstel. Dat kan zo maar maanden maar eerder jaren duren. Het stilzetten van de molen komt de molen ook niet ten goede: er zal minder toezicht zijn en er zal minder gelucht worden. Stilstand van de molen is dus algehele achteruitgang ervan. Is dat risicomijdend gedrag terecht of een historisch slecht idee? Ik denk dat laatste, want molenaars worden tijdens hun opleiding al doordrongen van hun taak om veiligheid voorop te stellen. De adviezen in het onderzoeksrapport aan molenaars over veiligheid ten aanzien van de wieken bevat dan ook voor ons niks nieuws. Daarnaast is een goede traditie op vele molens dat de monumentenwacht jaarlijks controles uitvoert en daarover rapporteert aan de eigenaar. Ook staat doorhalen van de roeden bij veel molens eens per tien jaar op de rol. Die controle en dat doorhalen zou uiteraard wenselijk zijn op alle molens net als de APK bij auto's. Beoordeling van lussen is uiteraard niet iets wat wij zelf als molenaar kunnen doen, maar wel controle op roest op de roede en scheurvorming ter plaatse van de hekgaten.

Maatwerk

Er zijn molens met goed onderhouden, relatief jonge, korte roeden zonder wiekverbetering en regelmatige controle door de monumentenwacht. Dat zal tot een andere inschatting van de risico's leiden dan een molen met lange roeden aan het einde van hun looptijd met bijvoorbeeld fokwieken, matig onderhoud en onregelmatige controle. Ook de situatie rond de molen verschilt wat betreft afweging van de risico's. Een molen in de bebouwde kom, direct aan een doorgaande weg of pad vraagt om andere veiligheidsafwegingen dan een geheel vrijstaande molen in de polder. Kortom, maatwerk in de afweging van de risico's in en rond elke molen afzonderlijk leidt tot een verstandiger advies aan de eigenaar en niet tot paniek en onnodige stilstand van de molen. Veiligheid is in de praktijk in goede handen bij ons als molenaars en staat als thema ook centraal in de opleiding.

Verdriet

Ondertussen heeft ook bij mijn molen in Zeeuws-Vlaanderen de wiekpaniek toegeslagen. Ze staat met haar armen gekruist verdrietig te wezen en in de steek gelaten en is na driehonderdvijftig jaar noeste arbeid plotseling werkeloos. Hoelang gaat dat duren?

De
*Hollandsche
Molen*

Jubileumuitgave over 100 jaar molenbehoud

'Van werktuig tot wereldmerk' is een overzicht in woord en beeld van 100 jaar molenbehoud in Nederland, samengesteld ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van De Hollandsche Molen. Met de prachtige foto's van de talentvolle Ezra Böhm is dit boek een 'must' voor iedere molenliefhebber.

€ 29,⁹⁵

excl. verzendkosten

winkel.molens.nl

Molens zetten altijd wat in gang

De
*Hollandsche
Molen*

VRIENDENLOTERIJ
Molenprijs

Wie wint € 100.000?

Stem op een van de vier genomineerden van de Vriendenloterij Molenprijs 2023 en maak kans op een van de drie molenarrangementen.

Laat molen Aeolus in Vlaardingen
weer malen op de wind!

Iedereen moet De Harmonie in
Biervliet kunnen beleven!

Laat molen De Oord in Ommen
weer zagen!

Geef de Lonneker Molen een
ontvangstruimte voor kinderen!

Stemmen t/m
2 oktober

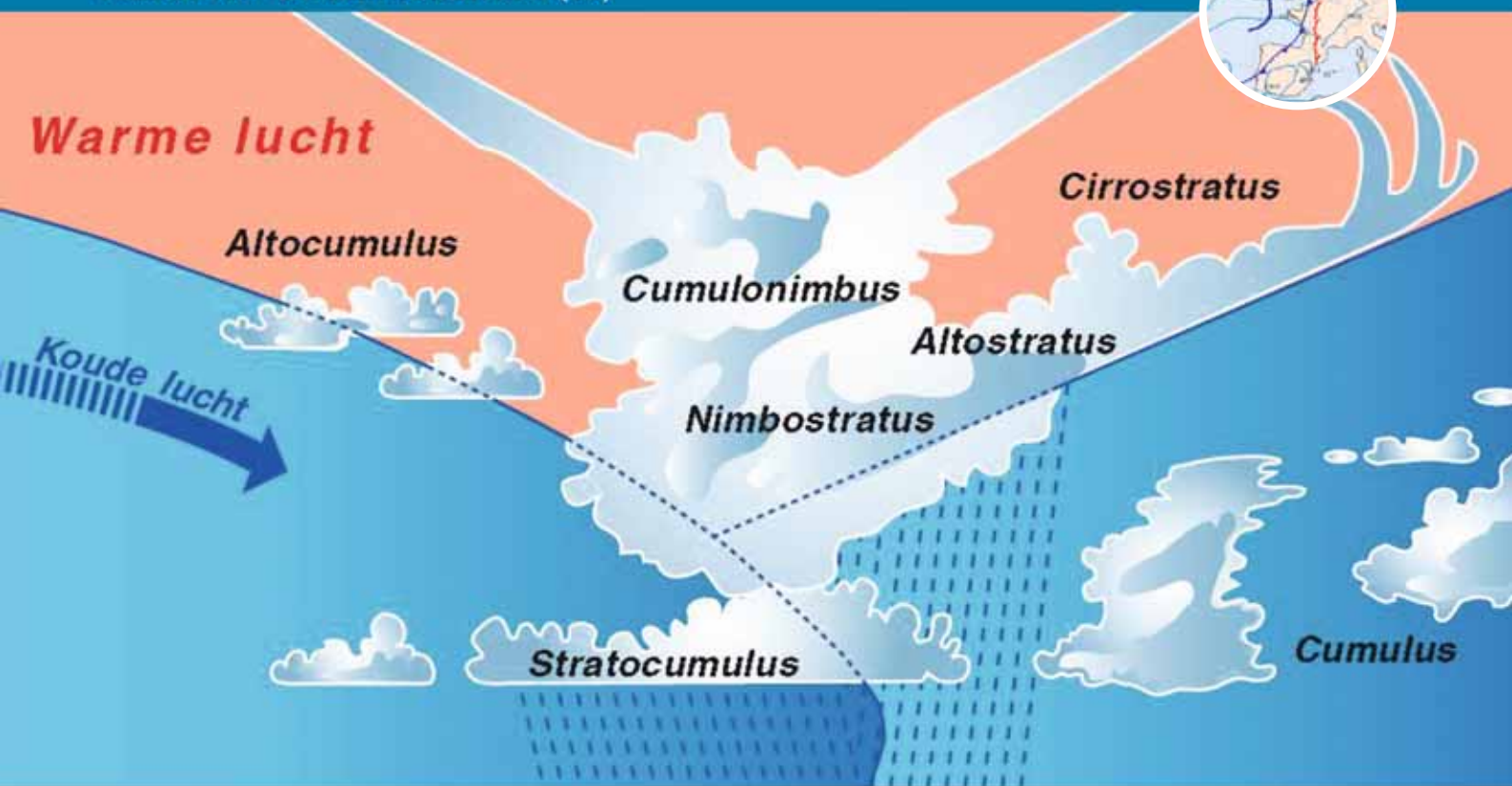

molens.nl/molenprijs-2023

Molens zetten altijd wat in gang

**100
JAAR**

Afb 1. Doorsnede van een occlusie. (Uit het boek Weerkunde van Kees Floor)

Occlusies

Dit keer deel 3 van het drieluik over fronten.

DOOR: DAVID HENNEVELD, weerkundige

Wat is een occlusie

Bij een occlusie heeft het koufront het warmtefront ingehaald en de warme lucht is naar boven gedrukt. Daar ligt de warmere lucht als een soort wig boven de occlusie. Bij een occlusie wordt koude lucht verdreven door een nog koudere luchtsoort. Een occlusie brengt dus meestal nog koudere lucht binnen, zowel aan de grond als op grotere hoogte. Een occlusie wordt op een weerkaart altijd paars weergegeven met driehoekjes én halve bolletjes.

Trekrichting

Klassieke occlusies komen opzetten uit richtingen tussen west en noordwest, maar eigenlijk kunnen occlusies uit alle richtingen komen: het hangt sterk af van het jaargetijde. Ze kunnen 1.000 kilometer lang zijn en draaien vaak om de kern van een depressie heen. Hoe langer de occlusie is, hoe ouder de depressie.

Klassieke occlusies uit het westen tot noordwesten

Als depressies ontstaan op de Atlantische Oceaan wordt koude lucht aan de achterzijde vanaf Canada, Groenland en/of IJsland naar het zuiden getransporteerd en naar ons land meegevoerd. Een depressie heeft aan de achterzijde altijd noordwestelijke winden. Daarmee komt de kou vanaf noordelijke breedtes automatisch naar het zuiden te stromen. Dit komt voor bij jonge en oudere depressies.

Door het ronddraaien van het lagedrukgebied wordt de occlusie om de kern van lagedruk heen getrokken en komt dan aan de achterzijde van de depressie weer naar beneden. Vaak scheurt de occlusie hier los van het oorspronkelijke front door de toenemende windsnelheden ten zuiden van de kern. Ze trekken dan achter het koufront ons land binnen. Occlusies worden gestuurd door winden op grotere

hoogte. De snelheid kan laag liggen maar bij stormdepressies kunnen ze ook flink de vaart erin hebben.

Occlusies uit andere richtingen

Occlusies kunnen uit verschillende richtingen ons land bereiken, meestal trekken ze ons land binnen vanaf het westen tot noorden met erachter *Maritiem Polaire* lucht, in de winter ook wel *Maritiem Arctische* lucht. Vooral in de wintermaanden trekken ze ook wel binnen vanuit het zuiden, zuidoosten en oosten.

De temperatuur en luchtvochtigheid

Een occlusie zal altijd koudere lucht meebrengen. De temperatuur kan een enkele graad dalen maar ook wel 5-6 graden. Dat kan soms in één klap gaan zodra de neerslag begint te vallen. Rond een occlusie kan de

luchtvochtigheid erg wisselend zijn, maar zal voor en achter het front over het algemeen niet heel erg veranderen.

Actieve en zwakke oclusies

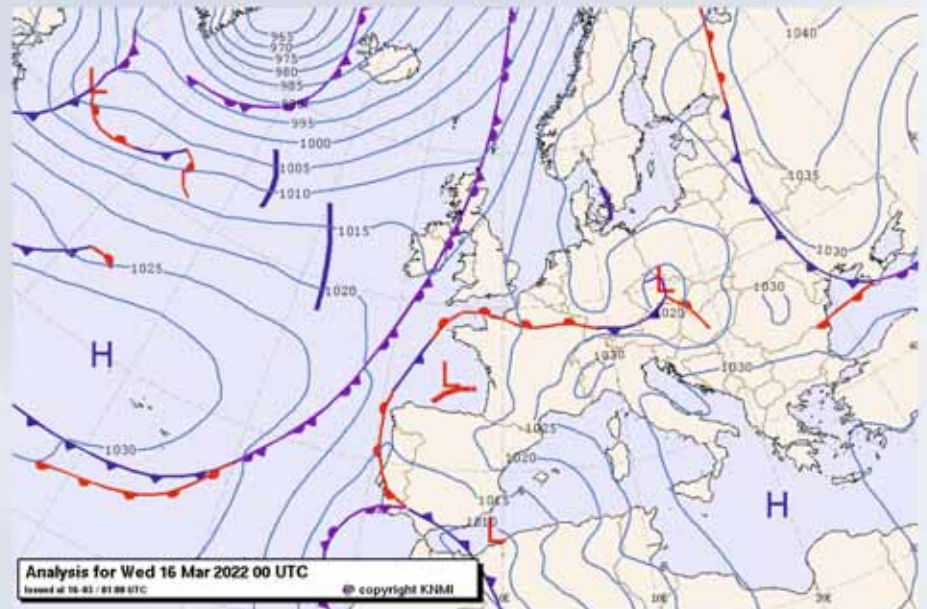
Hoe groter de verschillen in temperatuur voor en achter de oclusie en hoe meer wind er staat, hoe actiever de oclusie zal zijn. Met 'actief' bedoel ik, dat er flink wat neerslag valt en dat daarna de temperatuur verder daalt. Soms is een oclusie een overgangszone naar veel koudere lucht, vooral in het najaar. Een zwakke oclusie geeft maar een beetje of zelfs geheel geen neerslag en de temperatuur daalt maar weinig.

De hellingshoek en bewolking

Bij een oclusie begint koudere lucht op te dringen met daarboven vaak nog (tijdelijk) een warmere wig. Dat proces kan snel gaan of langzaam. Hierdoor ontstaat een frontvlak dat tussen een warmtefront en een koufront in zit, het is echt een mengmoes. De hellingshoek van een oclusie is dan ook vrijwel recht omhoog: bijna 90 graden. Het pakket aan bewolking is dan ook heel gemengd: cirrus, buien, stratocumulus, vrijwel alle wolkenvormen zijn mogelijk.

De neerslag

Een oclusie kan aan alle kanten rond de kern van lage druk voorkomen. Het is een gebied met bewolking in allerlei vormen en vaak ook met neerslag en dat kan veel neerslag zijn. Die neerslag valt precies op het front en kan bestaan uit regen, motregen, buiige regen of gewoon buien, zelfs met onweer. Soms komt

Afb 2. Weerkaart van een oude depressie met een lange oclusie

de neerslag met bakken tegelijk uit de lucht vallen en kan het echt spoken. Het neerslagproces duurt over het algemeen niet al te lang en een oclusie passeert over het algemeen snel. In de zomer zal een oclusie vaak (buiige) regen geven, soms dus met onweer. In de winter kan een oclusie veel regen geven, vooral als het niet te hard waait. Na het wegtrekken van een oclusie zal het opklaren.

Windsprongen

Veel fronten kennen een windsprong, klein dan wel groot. Dat kan een enkele graad zijn tot wel 90 graden. Een windsprong heeft te maken met de verschillen tussen de luchtsoorten en die staat altijd netjes op een weerkaart. Een weerkaart is dan ook een goede

leidraad om vooruit te kijken of de wind flink omgaat of niet. Overigens komen de grootste windsprongen voor rond oclusies: soms bijna 180 graden. Voor een oclusie vanuit het westen zal de wind altijd uit het zuiden tot zuidwesten waaien. Dit komt door de vorm van de depressie. Door de ronde vorm van een depressie zal de wind altijd ruimen: de wind kan bijzonder snel ruimen en dan toenemen. Ook zie je vaak dat er een scherpe knik in de isobaren is ofwel een flinke windsprong.

Windsterkte

Hoe hard het gaat waaien hangt geheel af van de afstand tussen de isobaren. Tijdens een passage kan het (fors) waaien maar ook bijna windstil zijn. Altijd geldt: hoe harder het waait, hoe krachtiger en actiever fronten worden. Ook dat is allemaal goed te zien op een weerkaart, ten minste: of het flink gaat waaien.

Als molenaar kun je op een paar dingen letten:

- Een oclusie heeft eigenschappen van zowel een warmtefront als een koufront: op wolkengebied is alles mogelijk. De weerkaart geeft uitsluitel evenals de radar.
- Achter een oclusie klaart het meestal op (er komt immers drogere lucht binnen) maar vaak volgen opnieuw buien.
- Precies op de oclusie zal de wind omgaan en dat is bij een scherpe windsprong ook mooi te zien aan de bewolking: die zal plots van richting veranderen.
- Vaak zal de barometer iets gaan stijgen wanneer de oclusie overgetrokken is.

Afb 3. Weerbeeld bij de passage van een actieve oclusie in de herfst

Immaterieel erfgoed, levend erfgoed

DOOR: ANJA NOORLANDER, tekst
DANIELLA DE HAAN, foto's

U INSTAGRAM: @ODE_AAN_DE_MOLENAARS
@DANIELLADEHAAN.PHOTOGRAPHY

Ik ken molenaars die in hun vrije tijd en op vakantie molens bezoeken, het liefst veel molens en intensieve bezoeken. De molenaar gaat alleen, maar ook in gezinsverband en soms in groepsverband. Uit betrouwbare bronnen weet ik, dat er veel gelachen, lekker gegeten en genoten wordt van de andere geugten des levens.

Molentocht

Uit betrouwbare bronnen weet ik dat, want deze molenaar heeft nooit deelgenomen aan bezoek-in-groepsverband. Ik ben wel uitgenodigd, maar heb me nooit aangesloten bij een molenreis. Tijdens de jaren met René gingen we in gezinsverband langs molens in de buurt waar wij op dát moment waren. Ook ten tijden van mijn opleiding tot molenaar heb ik de gastvrijheid van molenaars mogen ervaren, zoals een dag olieslaan op molen 't Pink. Wat

een ervaring! Op vakanties daarna ondernam ik nooit molentochten. Ik betrap mijzelf soms wel op een stukje om te rijden voor die ene speciale molen. Het ongevraagd aan dochter uitweiden over de molens die we passeren, doe ik ook.

Op vakantie

Dit jaar gaan we met ons camperbusje naar Zweden. Dochter blijft voor het eerst achter op de molen, voor ons allen een nieuwe ervaring. We vinden het reizen belangrijker dan het doel. Mijn lief en ik hebben daarom ongeveer een richting bepaald met mogelijke bestemmingen die we willen zien. Voor de duidelijkheid: er staan geen molens of molenbezoeken in de planning.

Aard van het beestje

Toch kruipt het bloed waar het niet gaan kan

als we in Denemarken en Zweden langs molens komen. Nu moet mijn lief - in plaats van de dochter - alle verhalen horen van de molens die we passeren. Ook moet zij tijdens het rijden informatie opzoeken, wanneer ik wat wil weten wat niet kon wachten. Öland staat aan het eind van de vakantie op de planning. Ik ben erg benieuwd naar de twee vogelreservaten en naar de enorme, steppenachtige kalkplaat van het eiland. Mijn lief merkt fijntjes op, dat er ook wat molens staan. Ik meld dat het mij daar niet om te doen is, maar Mathilde gelooft mij niet: iets wat je bent, raak je niet kwijt in de vakantie. Daar heeft ze gelijk in gekregen.

En toen was daar Öland

Mijn lief zit aan het stuur als we de brug bij Öland over gaan. Het eerstvolgende beeld is drie molens op één rij: de Kroonprins (een

kleine standaardmolen), de Koningin (een 'Hollandse' molen) en de Molenkoning (de grootste standaardmolen van Scandinavië). Ik ben dolgelukkig! Geweldig! We rijden langs de ene na de andere standaardmolen, in alle vormen en maten. Ik kijk er naar uit om meerdere molens tegelijkertijd te zien malen. We zetten onze camper die eerste nacht op Öland naast een standaardmolen. We genieten van het uitzicht en lezen, dat de plaatselijke Lionsclub deze molen opnieuw had laten betimmeren. We maken die avond plannen om de vele molens op Öland te bezoeken.

Lege hulzen zonder ziel

De volgende morgen ga ik vol goede moed de molen van binnen bekijken. Bij binnenkomst breekt mijn hart. Het bovenwiel is er nog, maar er is geen kam meer heel. Het ronsel ontbreekt, de steenbalk is op de koppen volledig rot en de vloer is niet meer begaanbaar. De as is vastgezet en als ik buiten stap, zie ik plots dat de nieuwe zitbankjes voor de toeristen het onmogelijk maken om de molen op de wind te zetten. Alleen de buitenbetimmering is aangepakt.

Onze eerstvolgende stop is een 'loppis': een soort tweedehands- en antiekwinkel aan huis. De loppis is in een stellingmolen, waar de eigenaren van de molen naast wonen. Tijdens de koffie in de molen vertelt de eigenaresse, dat zij haar goedbetaalde baan in Stockholm had opgegeven en de molen voor 1 kroon had gekocht. Wel met de verplichting de molen goed te onderhouden. Inmiddels heeft zij de buitenkant redelijk waterdicht. Al het gaande werk is eruit. Ramen ontbreken hier en daar. Het wienkruis ontbreekt en de hele winter waait de sneeuw door de molen. De eigenaresse hoopt ooit van de molen een B&B te maken. Over malen is met geen woord gerept.

Doods

We gaan pizza eten in een stellingmolen. De molen is prachtig aan de buitenzijde. Aan de binnenzijde is alles glad en nieuw, wat passend zou zijn in een nieuwbouwwijk. Niets laat zien dat het een molen is. Eigenlijk is het een hip restaurant met ter versiering een molen op het dak. Zo volgt de ene na de andere molen: allemaal niet meer in bedrijf. De kennis van het werken met deze machtige machines is vrijwel verdwenen. Nooit meer is de volledige horizon bezaaid met malende molens. Ze zijn allemaal gedegradeerd tot versiering van het landschap, herinneringen aan een verleden dat er niet meer is. Ik word er verdrietig van.

Thuis in een levend landschap

Natuurlijk bespreken wij ons avontuur met buurman Jaap de Vries. Hij legt mij uit, dat er weinig landen zijn waar actief met molens wordt gewerkt. Op de meeste plekken hebben molens alleen nog maar een landschappelijke waarde en zijn niet meer bedrijfsvaardig. Dat het heel erg afhangt van een beperkt aantal mensen.

Daniella hoort mij na de vakantie aan en ziet mijn teleurstelling over de lege hulzen van Öland. Zij pakt de door haar gemaakte foto's erbij: van de jeugd, van de molenaars en de mensen die zorgen dat onze molens draaien en malen, dat ons landschap leeft. Ons immaterieel erfgoed. Dit is waarom we dit project zijn gestart.

Molinologie 58

DOOR: BAREND ZINKWEG

TIMS NL/VL, vereniging voor molenkunde in het Nederlandse taalgebied, heeft een nieuw nummer van haar verenigingsblad *Molinologie* uitgebracht.

Het artikel *Van dwarsgetuigd naar asymmetrisch gevluht, Jan Bruegel de Oude wijst de weg* is geschreven door Walter Van den Branden. Het laat zien hoe in schilderijen van Vlaamse en Brabantse landschappen tussen 1550 en 1560 de overgang zichtbaar wordt van een dwarsgetuigde naar een verbeterde wiekvorm.

In 2020 maakte Dick Zweers een rapport over het bouwhistorisch onderzoek naar Molen De Duffelt in Kekerdom. Dit rapport is hier ingekort opgenomen en had als ondertitel *Historische gelaagdheid en streekeigen kenmerken*.

J. Ham + schreef het artikel *De Hoornse houtzaagmolen De Hoop en zijn eigenaren (1776-1881)*. Dit beschrijft de geschiedenis van een uit de Zaan verplaatste paltrokmolen in Den Hoorn nabij Delft.

Een bespreking van het boek *De Opwettense Watermolen* en enig *Verenigingsnieuws* besluiten dit nummer.

Molinologie 58 kost € 9 en telt 36 bladzijden plus omslag. Het is geheel in kleur op A4-formaat met in totaal 48 afbeeldingen. Een abonnement op Molinologie kost € 15 voor twee nummers per jaar.

Belangstellenden kunnen een exemplaar bestellen door het sturen van een bericht naar redactie@molenkunde.eu.

Restauratie van molen De Grauwe Beer in Beesel (L.)

DOOR: FRANS VERSTAPPEN

In het voorjaar is gestart met onderhoud aan molen De Grauwe Beer met onder andere het vervangen van de roeden en het afdraaien van de bovenas.

Afkomst

De molen is rond 1610 in de Zaanstreek als houtzaagmolen gebouwd. Op het einde van de 19e eeuw kwam de molen naar Limburg als korenmolen. Het gevlucht was voor Limburgse begrippen betrekkelijk klein, de overbrenghouding daarentegen groot. De molen liep daardoor erg zwaar. Een storm veroorzaakte dat in 1930 een houten roeden afbrak. Ook op het einde van de Tweede Wereldoorlog ging het mis toen een voltrefter de assekop raakte en het gevlucht naar beneden kwam. Het herstel liet nog enkele jaren op zich wachten, onderdelen zoals bovenas en gevlucht kwamen van de molen van Thorn die onttekeld werd. De opkomst van de intensieve veehouderij en concurrentie door mengvoederfabrikanten betekenden ook de steeds slechter wordende staat van de molen. Dit was een grote teleurstelling voor de eigenaar, de familie Cuypers.

Nieuwe eigenaar

In 1974 kwam de Beeselse advocaat en vrijwillige molenaar de heer Derckx in beeld als

eigenaar. In 1981 werd de molen in het dorp afgebroken en verplaatst naar de oever van de rivier de Maas. Hoog water zorgde ervoor dat de molen meerder keren in het wassende water kwam te staan. In 2014 werd het besluit genomen om de molen naar een iets hogere plek te verplaatsen. Tegenwoordig is de gemeente Beesel eigenaar van De Grauwe Beer.

Het werk

Naar aanleiding van de berichten over roedenbreuken en het rapport daarover heeft de gemeente, de stichting en de molenmaker besloten geen nader onderzoek te doen maar opdracht te geven tot het vervangen van de

roeden. De Derckx-roeden dateren van 1983 en zijn als het ware afgeschreven. De nieuwe Beijk-roeden hebben baljoening en zijn voorzien van nieuwe, aluminium Van Bussel-stroomlijnneuzen. Ook werd de bovenas uitgenomen en afgedraaid. Dit gebeurde omdat de hals enigszins 'hol' uitgesleten was, waardoor de baansteen afbrokkelde. Hiermee werd ook het advies van de Monumentenwacht gevolgd die dit al eerder adviseerde. Tenslotte werd de bedekking van de molenkap onder handen genomen.

De kosten van deze aanpak kwamen voor rekening van de gemeente Beesel en Stichting Korenmolen De Grauwe Beer droeg een aanzienlijk deel bij in de kosten.

WORD MOLENAAR

DOOR: BAS DE DEUGD

Voor deze Gildebrief ben ik afgereisd naar een watermolenaar in Limburg. Door de vakantie verliepen mijn voorbereidingen anders dan ik gewend ben. Op het laatste moment heb ik gelukkig mijn weekendje naar Limburg toch nog kunnen combineren met een fotomoment voor De Gildebrief.

In Wijlre, op een steenworp afstand van een grote brouwerij staat Molen Otten. Deze molen staat aan de Geul. Met zijn twee waterraderen is het een van de bekendste molens in Zuid-Limburg. De molen

is gebouwd in 1776 en is onderdeel van een grote boerenhoeve. Vroeger was de watermolen een koren- en oliemolen.

We werden hartelijk ontvangen door Jo Otten. Jo is de derde generatie Otten op deze molen. Sinds 1949 is de molen in eigendom van de familie. In 1968 ging de vader van Jo experimenteren met het opwekken van elektriciteit met behulp van de waterraden. De oliemolen verdween en met dit waterrad werd stroom opgewekt voor een elektrische hamermolen. Later is dit water-

rad omgebouwd als aandrijving voor het professioneel opwekken van stroom. Door de wateraanvoer van de Geul kan de molen dag en nacht stroom opwekken. De korenmolen is nog aanwezig maar wordt niet meer gebruikt. In de hoeve is een schitterende bed en breakfast gemaakt met drie appartementen.

Molen Otten is onze derde watermolen/watermolenaar voor De Gildebrief dit jaar. Het is mooi om te zien hoe deze oude molen op een moderne manier wordt gebruikt.

Werkgroep Immaterieel Erfgoed

DOOR: BAS DE DEUGD

Sinds 2013 staat de 'Molenaar op wind- en watermolens' op de Nationale Inventaris van Immaterieel Cultureel Erfgoed van Nederland. Dit werd later veranderd in het 'Ambacht van Molenaar'. Na enkele jaren werd het 'Ambacht van Molenaar' geplaatst op de Unescolijst van Immaterieel Werelderfgoed.

Bij de plaatsing op deze lijst horen ook enkele voorwaarden, zoals een plan voor het behouden van het ambacht. Voor de uitvoering van dit plan heeft het Gilde een werkgroep ingesteld. Voor uitbreiding van deze werkgroep zoekt het Gilde nieuwe leden. Bij interesse kan je contact opnemen met de secretaris: secretaris@gildevanmolenaars.nl.

©2023 Het Gilde van Molenaars.

Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, elektronische gegevensverwerking of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande toestemming van Het Gilde van Molenaars.

Geef een eigen draai aan de molen!

Word molenaar!